چۆن ببم بە ڕێژیسیۆر

د. فازیل جاف
(سوێد)

چۆن ببم بە ڕێژیسیۆر؟ کەسێ ئەم پرسیارەی ئاراستەی پیتەر برووک کرد. ڕەنگە زۆربەمان ڕێنمایی خاوەنی ئەم پرسیارە بە ئاسانترین شێوە بکەین، بەوەی پێی بڵێین: لە ڕێگای خوێندنی ئاکادیمی شانۆوە دەبی بە ڕێژیسیۆر، بەڵام ئەم ڕێگایەش مسۆگەر نییە. ئاکادیمیا و کۆلیجەکانی شانۆ، تەنانەت ئەوانەی کە ئاستی خوێندنیان بەرزە، ناتوانن گەرەنتی ئەوە بدەن بە قوتابییەکانیان کە پاش خوێندن دەبن بە ڕێژیسیۆری بەهرەمەند و کارزان.

زۆرینەی ڕێژیسیۆران لە ئەکتەرییەوە بوون بە ڕێژیسیۆر. گەلێ جار نووسەرانی شانۆ بڕیاردەدەن ببن بە ڕێژیسیۆر و لەناو نووسەراندا ڕێژیسیۆری ناودار و بەتوانا هەڵکەوتووە، تەنانەت لەناو کارمەندانی بەشی تەکنیکی شانۆدا، وەکو سینۆگراف، پسپۆری ڕووناکی یان یاریدەدەری دەرهێنەرانی خاوەن تواناو بەهرە، گەلێ ڕێژیسیۆری ئەوتۆ هەڵکەوتووە، کە لە ڕێژیسیۆرانی خاوەن بڕوانامە و مەدرەکی ئەکادیمی بەتواناترن.

ڕێگایەکی دیکە هەیە ئەویش ئەوەیە لەگەڵ ڕێژیسیۆرێکی کارامە و خاوەن ئەزموونددا کاربکەی و چاک سوودی لێ ببینی و لێوەی فێربی، پاشان خۆت دەست بەکار بکەی.

کەسانی دیکەش هەن بە تەواوەتی دوور لە جیهانی شانۆوە خاوەن پیشەیەک بوون، بەڵام ئێستا ڕێژیسیۆری بەناوبانگن، نموونەشم ڕۆبێرت ولسنە، کە لە بنەڕەتدا بیناساز بوو، بەڵام ئەوەتا ئێستا بە برەوترین ڕێژیسیۆری دنیایە.

لە ڕاستیدا هیچ ڕێگایەکی مسۆگەر نییە کە کەسێ بکا بە ڕێژیسیۆر، یان ڕاستتر بڵێم تاکە ڕێگایەکی

مسۆگەر نییە.
لە وەڵامی پرسیارەکەدا برووک دەڵێ: تاکە ڕێگا ئەوەیە خۆت بڕیار بدەی کە ڕێژبسیۆری.

ڕێگای پراکتیک و کارکردن

پیتەر برووک دەڵێ: ڕێژبسیۆران خۆیان بە ڕێژبسیۆر تەعین دەکەن، دەبێ قەناعەت بە خۆت بێنی کە ڕێژبسیۆریت و پاشان قەناعەت بە خەڵک بێنی. دەکرێ دەیان کتێبی دەوڵەمەند و بە پێز دەربارەی هونەری دەرهێنان بخوێنی و تیۆرەکانی هونەری ڕێژبسیۆریی باش فێربی، ئەمەش بێگومان کارێکی نەک هەر باش و سوودبەخشە بگرە پێویستیشە، بەڵام ئەوەش بزانە تەنیا کتێب و شارەزایی تیۆری کەس ناکات بە ڕێژبسیۆر. تەنیا بە پراکتیزەکردن و کارکردن لە شانۆدا دەبی بە ڕێژبسیۆر.

ڕێژبسیۆری پۆڵۆنی زیجونت هوینەر بەم میتافورە گوزارشت لەو ڕاستییە دەکا: ئەگەر بتەوێ فێری مەلەوانی ببی، دەبێ لە ناو ئاودا فێری ببی، نەک لەسەر فەرشێکی ڕەنگاو ڕەنگدا کە وێنەی دەریایەکی وەهمی لەسەر کێشرابێ.

واتە تاکە ڕێگا بۆ ئەوەی ببی بە دەرهێنەر ئەوەیە لە شانۆدا کاربکەی، یان چەند بۆت هەڵدەکەوێ و بۆت دەلوێ، کاری ڕێژبسیۆری بکەی و لە بواری پراکتیکدا ئەزموونێکی دەوڵەمەند پێک بهێنی. ئەزموونی ڕاهێنانت چەند دەوڵەمەند بێ، ئەوەندە کارت ئاسانتر و ڕەوانتر دەبێ و تایبەتمەندیی خۆت، شێواز و میتۆدی کارکردنت گەڵاڵە دەکات. ئەمە بە مەرجێ دەبێ لە ڕووی چۆنیەتییەوە ئاگاداری کارەکانت بی و ئەو چۆنیەتییە لە پێناوی زۆری و بۆری و چەندێتیدا فەرامۆش نەکەی. لە وەشدا پێویستیت بە شارەزاییەکی باشی بواری تیۆری دەبێ.

دەرهێنەری قوتابی لە پراکتیکدا

وەنەبێ کۆلێجەکانی شانۆ ڕاستی ئەوەی کە کۆلیجی شانۆ ناتوانێ بە مسۆگەری قوتابییەکانی بکا بە دەرهێنەر، بەڵام دەتوانێ هەموو بوارێکی ڕاهێنان و پراکتیزەکردنی دەرهێنانی بۆ بڕەخسێنن، لەوە بترازێ ئیدی داهێنانەکە دەکەوێتە سەرخۆی. هەر بۆیە لەبەشەکانی خوێندنی دەرهێنانی شانۆییدا بایەخێکی تەواو بەلایەنی پراکتیک دەدرێ.
لە سوێد دەرهێنەری قوتابی لە ساڵانی خوێندندا چەند

بەرهەمێک لەشێوەی وۆرک شۆپدا دەردەهێنێ، لەو کارانەدا ڕاهێنانێکی باش و ئەزموونێکی پیشەیی بەدەست دێنێ، چونکە لەگەڵ ئەکتەری پیشەیی کار دەکا، کە کۆلیجەکە لە شانۆکانەوە بانگهێشتییان دەکا. هەروەها لەگەڵ پسپۆڕانی سینۆگرافیا و ڕووناکی و جلوبەرگ و..تاد کار دەکا... ئەمە هەر لە قۆناخی خوێندندا. ڕاستییەکەی ڕێژبسیۆری قوتابی دەبێ بەلانی کەمەوە بەدوو ئەزموونی پیشەکارانەی تێر و تەسەلدا ڕەت بووبێ.

مامۆستایانی بەشی دەرهێنان

گەلێ گرنگە مامۆستا و سەرپەرشتکاری قوتابیانی بەشی دەرهێنان خۆیان ڕێژبسیۆر بن. نەک هەر ئەوەندە بگرە چاکتر وایە ئەو مامۆستایانە ڕێژبسیۆری خاوەن ئەزموون و داهێنەربن، چونکە مامۆستای لەو چەشنە گەلێ گیروگرفتی هونەریی و پراکتیکی بۆ قوتابییەکانی چارەسەر دەکات، ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە باوەڕ بەخۆبوون و متمانە بە قوتابییەکانی دەبەخشێ.
لە سوێد و بەریتانیا، کۆلیجەکانی دراما گەلێ جار دەرهێنەری بەتوانا و ناودار لە دەرەوەی کۆلیجەکە بانگهێشت دەکەن، بەو مەبەستەی ئەو ڕێژبسیۆرانە قوتابییەکانی بەشی دەرهێنانی شانۆیی ڕابهێنن.
لەیادمە لە ڕووسیا، ئەو ڕێژبسیۆرە لاوانەی کە لە ئەکادیمیای شانۆ لە پیتەربوورگدا لەژێر دەستی کەڵە ڕێژبسیۆرانی وەکو تۆڤستۆنۆگۆڤ یان لێڤ دودن خوێندنیان تەواو کردبوو، زۆر شانازییان بەوە دەکرد کە قوتابی تۆڤستۆنۆگۆڤ یان دودن بوون، ئەوانە لە بواری کارکردنیشدا بە بەرەوەبوون و لە شانۆ گەورەکاندا کاریان دەکرد.

لەوە خراپتر نییە لێگەڕێی ڕێژیسیۆرێکی فاشیل و دەست سپی دەرسی ڕێژیسیۆری بلێیتەوە و لە ئاکامدا چەند ڕێژیسیۆرێکی لەخۆی فاشیلتر دروست دەبێ.

ڕێژیسیۆری قوتابی چاکتر وایە دوا بەرهەمی خۆی، ئەو بەرهەمەی کە پێی دەگوترێ بەرهەمی کۆتایی، لە ڕووسیادا پێی دەڵێن بەرهەمی دیپلۆم، لە دواساڵی خوێندندا لە یەکێ لە شانۆ ڕەسمییەکان دەربهێنێ، ئەمە بۆ ئەوەی بەر لەتەواوکردنی خوێندن هەر نەبێ ئەزموونێکی سەرتاسەری موحتەریفانەی هەبێ. بە واتەیەکی دی، ڕێژیسیۆری قوتابی دەبێ شانۆگەرییەک بۆ شانۆ دەربهێنێ کە لە هەموو ڕوویەکەوە پیشەکارانە بێ.

لەو بەرهەمەدا قوتابی دەبێ بەر لەوەی خوێندن تەواو بکا، کاری هونەریی خۆی وەکو ڕێژیسیۆرێکی پیشەکار بە ئەنجام بگەیەنێ. واتە لەم قۆناخی پراکتیک کردنەدا ڕێژیسیۆری قوتابی لەناو شانۆیەکی دەوڵەتیدا، بواری بۆ دەڕەخسێنرێ کە لەگەڵ هەموو ڕەهەندەکانی بەرهەمهێنانی شانۆگەرییەک ڕەفتار بکا، هەروەها لەگەڵ پسپۆڕان و تەکنیکاراندا کار بکات. ئەمە بە گشتی مودێلێکی سوێدی و وڵاتانی باکوورە.

دەکرێ ڕێژیسۆریی وەکو هەر بابەتێکی دیکە بخوێندرێ؟

ئەم پرسیارە زۆر دووبارە دەکرێتەوە. پێش پەیدابوونی بەشی ڕێژیسیۆری لە کۆلیجەکانی شانۆدا دەرچووانی بەشی نواندن بەگشتی دەبوون بە ڕێژیسیۆر. واتە وەکو ئەکتەر ڕادەهێنران، بەڵام پاشان دەبوون بە ڕێژیسیۆر. بەشی دەرهێنان لەکۆلیجەکانی درامادا مێژوویەکی دێرینیان نییە.

بەڵام پاش ئەوەی پیشەی ڕێژیسیۆر ڕەگ و ڕیشەی خۆی چەسپاندو ڕێژیسیۆر بوو بەخاوەن ڕۆڵێکی گەلێ گرنگ لە شانۆدا، پێداویستی خوێندنی ڕێژیسیۆری و پێگەیاندنی ڕێژیسیۆر لە پەیمانگا و کۆلیجەکانی شانۆدا بووە ئەمری واقیع، هەرچەندە تاکو ئێستاش گەلێ لەکۆلیجەکانی شانۆ لە بەشی دەرهێنان ڕازی نین، چونکە ئەو کۆلیجانە پێیان وایە کە ناگەنە ئەوئاکامەی کە مەبەستیانە.

گەلێ کەس پێی وایە کارکردن لەگەڵ یان لەلای ڕێژیسیۆرێکی وەستاو داهێنەر بەسە بۆ ئەوەی ئەویش ببێ بە ڕێژیسیۆر. لەم ڕووەوە نموونەی زۆر هەن. باربا کە ئێستاڕێژیسیۆرێکی ناوداری جیهانە، لاوێک بوو لە تەمەنی ٢١ ساڵیدا کاتێ کە لە ڕێگای یونسکۆوە خوێندنی شانۆی لە وارشۆ بۆ دەرچوو، بە ڕێکەوت لە بارێکدا گرۆتۆڤسکی دەناسێ، یەکسەر بڕیار دەدات دەست لە خوێندنەکەی هەڵبگرێ و سێ ساڵی ڕەبەق لەکاتی کارکردندا چاودێری گروتۆڤسکی دەکات. پاش ئەوەی گەلێ شتی لێوە فێردەبێ، دەگەڕێتەوە بۆ نەرویج لەوێ گرووپێک پێکدێنێ و ڕێچکەی تایبەتی خۆی دەگرێت. دواتر خۆی و گرووپەکە نەرویج بەجێ دەهێڵن بۆ دانمارک.

مامۆستا و قوتابی: پرۆفیل و شاگرد

مەترسی یان بڵێین گرفتی ئەم حاڵەتە لەوەدایە کە ئەگەر قوتابی لە ژێر دەستی وەستایەکی بلیمەت و خاوەن شەخسیەتێکی هونەریی بەهێز ببێ بەڕێژیسیۆر، زۆر بەزەحمەت دەتوانێ خۆی لە پرۆفیلی مامۆستاکەی دەرباز بکات، یان هەر نەبێ کاتێکی زۆری دەوێ تاکو خۆی لە کاریگەرێتی مامۆستاکەی ڕزگار بکات و سەربەخۆیی خۆی بسەلمێنێ. هەندێ جاریش ئەو سەربەخۆییە هەرگیز سەد لەسەد نایەتە ئەنجام.

نموونەیەکی دیکە مییرهۆڵدە کە لە ستانیسلاڤسکییەوە فێری ڕێژیسیۆری بوو، پاشانیش ڕێگای تایبەتی خۆی گرتەبەر. لە سەرەتادا کە ستانیسلاڤسکی بەجێ هێشت ئاسان نەبوو وەکو ڕێژیسیۆرێکی گەنج و کەم ئەزموون دەست بەکاربێ. مییرهۆڵد وەک یاخییەک لە ستانیسلاڤسکی و شانۆی هونەری مۆسکۆ ڕێچکەی خۆی گرتەبەر. یاخی بوو لە مامۆستاکەی و کاری سەربەخۆی دوور لە شانۆی هونەریی مۆسکۆ دەست پێکرد، بەڵام دۆزینەوەی زمانێکی شانۆیی و ڕێچکەیەکی تایبەت بە تەواوەتی بە پێچەوانەی دامەزراوترین قوتابخانەی سەدەی بیستەم بۆ گەنجێکی بیست ساڵان هەر بەدەم ئاسان بوو.

ڕێژیسیۆری مامۆستا چەند بەتوانا و خاوەن پرۆفیل و ڕێبازی کامڵ بێ، ئەوەندە دەربازبوونی ڕێژیسیۆری قوتابی لە ڕکێف و کاریگەرێتی مامۆستاکەی سەختتر و درەنگتر دێتە ئەنجام. من پێم وایە ئەم دەربازکردنە قەت سەد لە سەد نابێ.

مییرهۆڵد دەڵێ هەرچەندم دەکرد نەمدەتوانی خۆم لە کاریگەرێتی ستانیسلاڤسکی ڕزگار بکەم. لە سەرەتادا هەرچیم دەکرد هەر لاساییکردنەوەی ئەو بوو، هەرچەندم دەکرد کە تایبەتمەندی خۆم بسەلمێنم، بەڵام هەر میزانسینەکانی ئەوم دووبارە دەکردەوە.

بیست ساڵ پاشتر کە ستانیسلاڤسکی شانۆنامەی

«مەندات»ی میرهۆڵد دەبینێ، بە دەرهێنانی دیمەنێکی ئەوەندە سەرسام دەبێ کە دەڵێ هەموو تەمەنم خەونم بەوەوە بینیوە بتوانم دیمەنێکی ئاوا دەربهێنم. بەر لە مردنیشی یوری باخر و شینی جێگری بەڕێوەبەری ئۆپێرا لێی دەپرسێ، پاش خۆتان کێ لەڕووسیادا جێگاتان دەگرێتەوە؟ ستانیسلاڤسکی لە وەڵامدا دەڵێ: لێرەو لە هەموو شوێنێکی دیکەدا، لە میرهۆڵد پترکەسی دیکە شک نابەم.

ستریهلەر پێی وایە کە ڕێژیسۆری لە بەشداری کردن و چاودێری کردنی شاگردەوە دێ بۆ ڕێژیسۆرێکی بە توانا، بەڵام دیراسەکردنی هونەری نواندن بە مەرجێکی گرنگ دادەنێ بۆ کەسێ بیەوێ ببێ بە ڕێژیسۆر. خانمە دراماتۆرگ و ڕێژیسۆری ئەمریکایی ماریا ئیرینا فۆرنێس پێی وایە هونەری دەرهێنان دەکرێ وەک هەر هونەرێکی دیکە لە کۆلیجەکاندا بخوێندرێ، بە مەرجێ لە وانەکاندا کار لەسەر چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ فەزاو و میتۆدولۆگیای دەرهێنان بکرێ.

کاری بەردەوام

ڕێژیسۆر لە سەرەتای ڕەوتی هونەریدا پێویستە بەردەوام کار بکا، تاکو تاقیکردنەوەیەکی باش پێک بهێنێ. هەرکە دەرفەتت بۆ ڕەخسا شانۆنامەیەک دەربهێنی، زوو ئەو دەرفەتە بقۆزەوە و لەکیسی خۆتی مەدە. دەبێ هەمیشە هەوڵی ئەوە بدەی دەرفەت بۆ کارکردن بخوڵقێنی، هەوڵ بدە لەنێوان بەرهەمێک و بەرهەمێکی دیکەدا ماوەیەکی زۆر نەوەستی، ئەم نەزمی کارکردنە لە سەرەتای کار و ئەزموونی ڕێژیسۆردا گەلێ گرنگە، بۆ ئەوەی ئەزموون و دەستڕەنگینی و کارامەیی بەدەست بێنی.

ڕەنگە هەموو دەمێ بەئاسانی کاری ڕێژیسۆریت بۆ نەڕەخسێ، بەتایبەت بۆ ڕێژیسۆرێکی گەنج ولە سەرەتای ڕەوتی دەرهێناندا کار مەیسەرکردن زۆر ئاسان نییە. سەرەڕای ئەو ئاستەنگانەش دوورکەوتنەوەی ڕێژیسۆر لە پیشەکەی کەلێنێک دروست دەکا و دوای دەخات. ئەو ڕێژیسۆرەی چەند ساڵێک بەرهەمی نەبێ و کاری ڕێژیسۆری نەکات، کە دەست بە کاردەکاتەوە وەک ئەوە وایە سەرلەنوێ دەست پێ بکاتەوە. ڕێژیسۆر تەنیا بەکارکردنی بەردەوام فێری دەرهێنان دەبێ و ئەزموون پەیدادەکا.

چاوەڕێ مەکە تەنیا بەکتێب و خوێندنەوە زانیاری پەیدا بکەی، ڕاستە کتێب و خوێندنەوە گرنگن، بەڵام

هەرگیز جێگای ئەزموون و پراکتیک ناگرنەوە. ئەگەر دەتەوێ ببی بە ڕێژیسۆر ئەوەی دەیزانی بیخەرە گەڕ و وەکو برووک دەڵێ باوەڕ بە خەڵک بێنە کە ڕێژیسۆری.

ئەرکەکانی ڕێژیسۆر

هەردەم ئەوەت لە یاد بێ کە کاری ڕێژیسۆری سێ لایەنی هەیە: لایەنی بەڕێوەبردن، لایەنی ڕێکخستن و لایەنی داهێنان. لایەنی یەکەم گەلێ گرنگە بۆ ئەوەی بتوانی پلانی داهێنانت بە ئەنجام بگەینی، بەڵام بەداخەوە ئەم لایەنە لەلایەن زۆربەی ڕێژیسۆرانی جیهانی ئێمەدا فەرامۆش دەکرێ. ئەوانەی کە دەیانەوێ ببن بە ڕێژیسۆر وا دەزانن تەنیا لایەنی هونەریی گرنگە، واتە لایەنی داهێنان و ئیدی لایەنی ڕێکخستن و بەڕێوەبردن پشتگوێ دەخەن، ئەوانە بێ ئاگان لەوەی کە ئەم دوو لایەنە بەشێکی گەورەی کارەکەیان پێکدێنن. ئەگەر ڕێژیسۆر بەسەر ئەم دوولایەنەدا زاڵ نەبێ، ئەوە بۆچوون و فەنتازیا و ئەندێشە و داهێنانەکانی بەرجەستە ناکرێن. ئەمە هەر نەبێ لە شانۆی حیرەفیدا سەد لە سەد وایە. ڕەنگە لە شانۆی ئارەزوومەند (کاری سەر پێی و بێ پلان تا ڕادەیەک قەبووڵ بکرێت، بەڵام لە شانۆی دامەزراو و گەورە و دەوڵەتیدا توانای ڕێژیسۆر لە پلانڕێژی و بەرنامەدانان و بەڕێوەبردنی کاردا مەرجی سەرەکین. شانۆی پیشەکارانە تووشی کێشەیەکی سەخت دەبن لەگەڵ ئەو ڕێژیسۆرانەی کە لە بواری بەڕێوەبردن و سەرکردەکردنی گرووپ و کار هەڵسووڕاندنەوە لاوازن.

خۆئامادەکردن و پلانڕێژی نیوەی کاری ڕێژیسۆرە. ڕێژیسۆر دەبێ بزانێ چۆن پلانی یەک هەفتەیی و دوو هەفتەیی دابنێ، بە چەند کارەکەی پێ دەگا، قۆناخەکانی پێگەیاندنی بەرهەمەکەی چۆن دادەڕێژێ، واتە لە هەموو

دۆخێکدا کاری ڕیژیسیۆر دەبێ بە بەرنامە بێ.

ڕیژیسیۆر و نوشستی

زۆربەی ڕیژیسیۆرە بلیمەتەکان لە ستانیسلاڤسکی و مییەرهۆڵد گرەیک و کۆیۆوە بە نوشوستی و فەشەلدا تێپەڕیون. ئەو ڕیژیسیۆرەی کار بکا و نەیەوێ خۆی دووبارە بکاتەوە، تەنیا سەرکەوتن بەدەست ناهێنێ، بگرە تووشی فەشەل و نوشستیش دەبێ. ئەم ڕێسایە هەموو بوارەکانی ژیانی دەگرێتەوە. واتە گەر کار نەکەی نوشستی ناهێنی، بەڵام بە هەمان دەستوور سەرکەوتنیش بەدەست ناهێنی. گوتراوە سوار تاکو نەگلێ نابێ بە سوار، بەڵام سوار دەبێ دەرس و عیبرەت لە گلانەکەی وەربگرێ.

ڕیژیسیۆری زانا گەر فەشەل بهێنێ، تەنیا لە نمایشدا فەشەل دێنێ، بەڵام وەکو ئەزموون و تاقیکردنەوە قەت فەشەل ناهێنێ.

ئەو کەڵە ڕیژیسیۆرانەی کە لە مێژووی شانۆدا ناویان درەوشاوەیە هیچیان بێ نوشوستی ناوبانگیان بەدەست نەهێناوە، جیاوازی ئەوان لەوەدایە کە ئەوان سوودیان لە هەڵەکانیان وەرگرتووە و بە قازانج بۆیان گەڕاوەتەوە، چونکە دەرس و پەندیان لە نوشستی خۆیان وەرگرتووە، بەڵام ڕیژیسیۆری سەرنەکەوتوو نازانێ دەرس و پەند لە نوشستییەکانی وەربگرێت.

پەیژەکانی سەرکەوتن و سەرنەکەوتن تا ڕادەیەک لە یەک دەچن و سیمای هاوبەشیان هەیە. سەرکەوتنی ڕیژیسیۆر سێ جۆرە، سەرکەوتن لەسەر ئاستی بینەران یان جەمهوور، سەرکەوتن لەسەر ئاستی هونەر، واتە لەسەر ئاستی ڕەخنە، ئەمجا سەرکەوتن لەسەر ئاستی جەمهوور و ڕەخنە، هەردووکی پێکەوە، کە ئەمە چاکترین جۆری سەرکەوتنە.

گەلێ جار لە شانۆی ئەورووپاییدا شانۆگەرییەک کە لەسەر ئاستی هونەریی سەرکەوتن بەدەست ناهێنێ، بەڵام بە پێچەوانەوە لەسەر ئاستی بینەران سەرکەوتن بەدەست دێنێ و بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ پێشکەش دەکرێت، ئەمە پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە، واتە لەمێژووی شانۆدا گەلێ نموونەمان هەیە کە لەسەر ئاستی بینەراندا سەرکەوتوو نەبووە، بەڵام لە ڕووی هونەرییەوە نەک هەر سەرکەوتوو بووە، بگرە دەستکەوتێکی مەزن بووە و تەکانێکی دیکەی بەهونەری شانۆ داوە.

سەرنەکەوتنیش بە هەمان جۆر لەم سێ شێوەیەدا خۆی دەنوێنێ: فەشەل لەسەر ئاستی جەمهوور، فەشەل لەسەر ئاستی هونەریی، فەشەل لەسەر هەردوو ئاستی جەمهوور و هونەریش کە خراپترین و قورسترین جۆری فەشەلە.

بۆ ڕیژیسیۆری زانا هەموو نوشستییەک دەرسێکی نوێیە لەدەرهێناندا. ڕیژیسیۆرە بەتواناکان هەمیشە لەگەڵ ئەزموونی خۆیاندا ڕاستگۆن. خۆیان بەر لە هەموو کەسێ، بەر لە ڕەخنەگرو ڕۆژنامەنووسان هەڵە و لایەنی لاوازی خۆیان دەستنیشان دەکەن و دەیانخەنە ڕوو. ئەوان دەزانن چۆن فەشەلی هونەریی بکەن بە سەرکەوتن و دەرس و عیبرەتەکانی نەک هەر بۆ ئەزموونی شەخسی خۆیان، بگرە بۆ ڕەوتی شانۆ بە گشتی بە سوود بگێڕنەوە.

هیچ مایەی نەنگی و شوورەیی نییە گەر ڕیژیسیۆر لەکارێکدا یان لە چەند کارێکدا سەرنەکەوێ، بە مەرجێ دەرسی لێ وەرگرێ و لێوەی فێر بێ هەموو سەرنەکەوتن و فەشەلێک بۆ ڕیژیسیۆر دەبێ وانەیەک بێ و لە داهاتوودا ئەو فەشەلە دووبارە نەکاتەوە. گەر دەتەوێ تاقیکردنەوەیەکی نوێ بە ئەنجام بگەینی، دەبێ ئەوەشت لەبەر چاوبێ کە ڕەنگە تێیدا سەرنەکەوی، دەنا بۆچی ناوی تاقیکردنەوەی لێ نراوە. ئەمە نەک تەنیا بۆ خۆت پێویستە، بگرە بۆ کەسانی دیکەش و بۆ ڕەوتی شانۆ بەگشتی سوودبەخشە. جا بۆ ئەوەی هەڵەکانت دووبارە نەکەیتەوە، جارێ بەر لە هەموو شتێک دەبێ بزانی هەڵەت کردووە، ئەگەر لەوە نەگەی کە هەڵەت کردووە، ئیدی بێ سوودە و پێش ناکەوی. ڕیژیسیۆر بەچی بزانێ هەڵەی کردووە؟ جارێ بەر لە هەموو شتێک ڕیژیسیۆر دەبێ مەدرەکی زەینی بەربڵاو و فراوان بێ، ڕۆشنبیر بێ و خاوەن ئەزموون بێ و لە بواری حیرەفیەت و سەنعەتەوە شارەزایی تەواو هەبێ. ڕیژیسیۆر دەبێ بزانێ خۆی لەکوێ وەستاوە، دەنا نازانێ سەرکەوتوو نییە. خۆ ئەگەر ڕیژیسیۆر خاوەن میتۆدبێ، زووتر لە نوشستی خۆی تێدەگات.

ڕیژیسیۆر و ڕەخنە

ئەو ڕیژیسیۆرەی کە دەزانێ چۆن ڕەفتار لەگەڵ ڕەخنە دەکا، پێی دەگوترێ ڕیژیسیۆری پۆزەتیڤ بەرامبەر بە ڕەخنە. واتە ڕیژیسیۆرێکی کراوە و دەروون ئاواڵە و پۆزەتیڤ بەرامبەر بە ڕەخنە و ڕەخنەگران، دەزانێ چۆن گوێ لە ڕەخنە دەگرێ و چۆن ڕاستگۆیانە ڕەخنە قەبووڵ دەکا، لە سەرووی هەموو ئەمانەوە چاکتر وایە ڕیژیسیۆر توانای ئەوەی هەبێ خۆی ڕەخنە لە خۆی بگرێ و لایەنی

لاوازی کارەکان و ئەزموونی خۆی بە ڕاشکاوی ڕابگەینێ.

خۆ ڕاهێنان لەسەر ئەم سایکۆلۆژیایە کارێکی ئاسان نییە پرۆسەیەکی دوور و درێژە و بۆ وەدی هێنانی ڕیژیسیۆر پێویستی بە ڕاهێنانێکی دەروونیی دوور و درێژ هەیە، کە تا چەندە زووتر خۆی لەسەر ڕابێنێ، ئەوەندە چاکترەو پتریش چێژ لە داهێنانەکانی وەردەگرێت. دەرهێنەری شانۆ تا زووتر خۆی ئاشنای ڕەخنە بکات و ببێ بە دۆستی ڕەخنە ئەوەندە بۆ خۆی و بۆ بەرهەمەکەی چاکترە. کە هەڵوێستی دۆستانەت لە ڕەخنە و ڕەخنەگر وەرگرت ئینجا فێردەبی چۆن ڕەخنە لە ڕەخنە بگری.

بۆ ڕیژیسیۆر گەلێ گرنگە ڕەخنەی خۆی بەرامبەر بە ڕەخنە یەکالآ بکاتەوە، دەنا قەت نازانێ ئەو ڕەخنەیە بنەمایەکی هونەری و زانستی و مەنتیقی هەیە یان ڕیژیسیۆری گەنج هەر لەسەرەتای تەمەنی هونەریدا دەبێ ئەوە بزانێ کە کەس ئەوەندەی ڕیژیسیۆر ڕەخنەی نایەتە سەر. سەدا نەوەتی ئەو ڕەخنانەش بێ سەروبەرن و هیچ بناخەیەکیان نییە، بۆیە کە دەڵێین ڕەخنە قبووڵ بکە، ئەوە ناگەیەنێ کە بۆچوونەکانی ڕەخنەگر ڕاستن و چاک و خراپیان پەسند بکەی. نەخێر، تەنیا ئەوەندەیە دەبێ دەروونت لە ئاستیاندا گەورە بێ و ڕەخنەکان بە ئاسوودەییەوە وەرگری. لە هەمان کاتدا، ئەگەر ڕەخنەی ڕەخنەگرێکت پێ پەسەندە، لە جێبەجێکردنیاندا زۆر پەلە مەکە، تاکو بە تەواوەتی بۆت ساغ نەبێتەوە، ئایا بۆچوونەکانی ئەو ڕەخنەگرە بنەمایەکی پتەویان هەیە یان نا!

ڕیژیسیۆر و نەرجسیەت و ستایش

ڕیژیسیۆر تاکو کەم گوێ لە ستایش بگرێ، ئەوەندە پێش دەکەوێ، چونکە ستایش تەنانەت ستایشی باشیش لە ڕەخنەی خراپ خراپترە. ستایش نەرجسیەتی ڕیژیسیۆر دەچەسپێنێ وخودی خۆی لەلا زاڵ دەکات، ئەمەش بۆ ڕیژیسیۆر کارەساتێکی گەورەیە و تەمەنێکی زۆری دەوێ تا لە داوی نەرجسیەت ڕزگاری بێت، ئەمە ئەگەر زۆر هۆشمەندانە کاری بۆ بکا. هەندێ جار ڕیژیسیۆر ناتوانێ چارەسەری (من) زل زال بووی خۆی بکا. ڕیژیسیۆری نەرجسی تەنانەت کە دەگاتە تافی پیری و ئۆغرکردن لەم جیهانە دەبێ دەوروبەرەکەی هەموو دەمێ ڕۆحی بە مەرهەمی ستایش و پێداهەڵدان چەور بکەن.

هەر ئەم نەرجسیەت و خۆ بە زلزانینەیە، کە سەبارەت بە وێنەی ڕیژیسیۆر، پرۆفیل و کلێشەیەکی ئەوتۆی لەزەینی خەڵکدا دروست کردووە، کە بەم جۆرەیە: «پۆز لێدەدا، خۆی گەلێ بە گەورە دەزانێ، کاتی نییە لەگەڵ هەموو کەسێک قسە بکا، تەنانەت ئەگەر خەریکی دۆمینەکردنیش بێت، زووهەڵدەچێ...

ڕیژیسیۆر زۆرجار چواردەوری بە کۆمەڵێک ستایشکەر و ماستاوچی تەنراوە و بەڕاست و بە درۆ فووی پێیدا دەکەن و پێیدا هەڵدەدەن. هەرچۆنێک بێ و بۆ هەر مەبەستێک بێ، کەسانی دەوروبەری ڕیژیسیۆرەکە دەزانن کە ئەو زۆر حەزی لە ستایشە و هەر لەبەر ئەو ستایشەیش ڕێزیان لێ دەگرێ.

ئەگەر ڕقت لە ڕیژیسیۆرێک دەبێتەوە برۆ ستایشی بکە و بە درۆ مەدحی بکە، بەتایبەتی لە خاڵە لاوازەکانیدا، ئەم شێوازە بەسەر ڕیژیسیۆری کەم ئەزموندا تێدەپەڕێ، بەڵام ڕیژیسیۆری بە ئەزموون و پیشەکار ستایشی ساختەی بەسەردا تێناپەڕێ و پێی فریو ناخوات و تەنانەت بە ستایشی ڕاستەقینەش دەروونی نابزوێ، چونکە خۆی دەناسێ و منەتی پێ نییە، بۆیە لە ئەوروپادا چەند دەبێ لە ڕەخنەگرتندا ئاگاداربی، ئەوەندەش دەبێ لە ستایش و پێداهەڵناندا ئاگاداربی، چونکە ڕیژیسیۆری پیشەکار یەکسەر دەزانێ ڕاستگۆنیت، ڕیژیسیۆری پیشەکار خۆی بەهێزیی و لاوازی کارەکەی خۆی لە هەموو کەسێ باشتر دەزانێ و پێویستی بە ستایش نییە.

شەیدای ستایش مەبە

خۆ ئەگەر هەر حەزت لە ستایش بێت، چاکتر وایە ڕووبەرووی خۆت نەبێ، یان بەلای کەمەوە چاوەڕێی مەبە

و وێڵ و شەیدای ئەوە مەبە کەسانێک ستایشت بکەن و دەست بەجێ کارەکەت بەرز بنرخێنن. کاتی خۆت بەم مەسەلەیەوە بە فیرۆ مەدە و سەری خۆتی پێ مەیشێنە، بە کورتییەکەی ناوبانگی خۆت مەبەست نەبێ، تەنیا پرۆسە هونەرییەکە و پەرەسەندنیت لامەبەست بێ.

چێژ لە هونەرو داهێنانەکەت وەرگرە، نەک لەوە کە ناوت دەربکەوێ.

ئەوەش بزانە کە تۆ کاری داهێنەرانە ئەنجام بدەی درەنگ یان زوو هەر دەناسرێی، بەڵام هونەرەکەت نابێ بۆ ئەو مەبەستە بێت. داهێنان لەگەڵ زەماندا هاوشان دەڕوات و بە دەگمەن دەسبەجێ دەنرخێنرێ.

کەس ئەوەندەی ستانیسلاڤسکی دژ بە ستایش و پێداهەڵدان نەوەستاوە، کەسیش ئەوەندەی ئەو لە شانۆدا بەناوبانگ نییە.

ئەو چاک دەیزانی ستایش و پێدا هەڵدان ، تەنانەت چەپڵەش بینای ڕۆحی هونەرمەند دەڕووخێنێ و ڕێگای نەشونماو پێشکەوتنی لێدەگرێ.

ڕێژیسێور بۆ ئەوەی بتوانێ خۆی لە داوی ڕووخێنەری ستایش دەرباز کا، دەبێ سوالی مەدح و پێداهەڵنان نەکات.

ئەوە باش بزانە کە هیچ شتێک بە ئەندازەی ستایش ڕێگا لە تایبەتمەندێتی ناگرێ و نابێتە کۆسپ لەپێش ڕێژیسێوردا لەوەی کە خۆی بێت و لە کەسێکی دیکە نەچێت، کە ئەمەش گرنگترین سیفەتی هونەریی ڕێژیسێوری جیاو هەڵکەوتووە.

هەر لەسەرەتای ڕەوتی هونەریتدا وەکو ڕێژیسێور دەبێ بەر لە هەموو شتێک ئاگاداری نەرجسیەتی خۆت بی و ڕێگای لێ بگری و خودی خۆت لێ نەبێ بەکێو. ڕێژیسێور کە نەیتوانی لە داوی نەرجسیەتی خۆی ڕزگاری بێ، ئیدی هەموو کارێکی مامناوەندی خۆی لێ دەبێ بە شاکار و هەموو شاکارێکی خەڵکی دی لا دەبێ بەهیچ و هیچ کارێکی خراپی خۆی نابینی و بە بچووکترین ڕەخنەئاڵۆز دەبێ.

تایبەتمەندی و جورئەت

نوێخوازی و تایبەتمەندێتی و پێشڕەوایەتی پێویستی بە جورئەت و ئازایەتییە. ئەگەر جورئەت و بوێری نەبێ، ناتوانی خۆت لە تاقیکردنەوەی نوێ بدەی. بۆ ئەم مەبەستەش دەبێ بەرگەی نوشستی بگری، بەڵام لە ئاکامدا لەوانەیە دەستکەوتێکی هونەری لە داهێناندا یان کەشفێکی گەورەی ئینسانی بەدەست بێنی.

دەڵێن لە ئەمریکا لە زۆر دامو دەستگای کار و بزنێسدا پتر ئەوانە پەسەند دەکرێن کە سەرکێش و بوێرن و لە پرۆژەو بزنێسی گەورەدا بە فەشەل و ئیفلاسدا تێپەڕیون، چونکە پێیان وایە ئەوانە شانسیان زۆرترە لە کەسانێک کە نەیان وێراوە خۆیان لە مەترسی دەوڵەمەند بوون بدەن. ئەمانە لەلایەکەوە کەسانێکن خاوەن کارەکتەر و داهێنانن. دیارە بە جورئەتن، چونکە ڕێگای مەترسی و موغامەرەیان گرتۆتە بەر. ئەمانە ئیستا کەسانێکی بە ئەزموونن و سوودیان لە فەشەلی خۆیان وەرگرتووەو ئەو ئەزموونەیان کە بووە بەهۆی نوشستیان دووبارەی ناکەنەوە.

من پێم وایە تەنیا ڕێژیسێوری بوێر و جیاو هەڵکەوتوو لە نوشستی و فەشەل ناترسێ. بە پێچەوانەوە ڕێژیسێورەکانی ناو شانۆ ڕەسمییەکان زۆر لە فەشەل دەترسن، ڕێژیسێورە پیشەکارە بەتواناکانی شانۆی تەقلیدی، گەلێ لە هەڵەو فەشەل دەترسن، چونکە جارێک دووان، فەشەلێک و دووان یەکسەر لە کاردەرکرێن، بە زەحمەت لە شانۆیەکی دیکەدا کاریان پێ دەسپێرن. هەر بۆیە بە دەگمەن هەڵدەکەوێ کە ڕێژیسێورێکی ناو شانۆ ڕەسمییەکان بوێری هەڵە بکات و تەحەمولی فەشەل بکات، چونکە لە ڕاستیدا شانۆ ڕەسمییەکان نایانەوێ ببن بە تاقیگا و لابراتور بۆ ڕێژیسێورانی ئەزموونگەر.

سەرکەوتنێک کە مایەی شەرمە
نوشستییەک کە جێگای شانازیە

ئەزموونی میێرهۆڵد لە شانۆی گەورەی ئیمپەراتۆریدا باشترین بەڵگەیە. کاتێ کە میێر هۆڵد لەو شانۆیەدا دامەزرێندرا تاکە مەرجێکیان بەسەردا سەپاند، ئەویش ئەوەبوو کە بەلای کاری نوێخوازی و تاقیکردنەوەی نوێدا نەچێ! بەڵام تا چەند میێرهۆڵد ئەم مەرجەی ڕەچاوکرد! میێرهۆڵد فێڵی لێکردن و ئەو فێڵەش لای شارەزایانی شانۆ ئاشکرایە.

میێرهۆڵد دەڵێ: هەندێ سەرکەوتن هەن تا ڕادەیەک شەرمم پێیان دێ، نوشستی واش هەن شانازییان پێوە دەکەم.

داهێنەران لە نوشستی ناترسێن

ئەوانەی کە لە تاقیکردنەوەکانیاندا جورئەتی فەشەلکردنیان هەیە، ئەوانەن کە دەیانەوێ جەخت لەسەر تایبەتمەندیی خۆیان بکەن و بە دوای فۆرم و شێوازو

زمانی نوێی دەربڕیندا دەگەڕێن. ئەوانە ڕازی نین بەوەی کە هەیە، چونکە دەزانن ئەوەی کە هەیە ئیدی دادیان نادات، هەمـوو ئاکامێکی سەرنەکەوتنیان قبوولە و ئامادەن هەموو دەستکەوت و پایەو سامانی دنیا لەو پێناوەدا دابنێن.

ئەوانە بەڕێوەبەر و خاوەن ئیشیان نییە تاکو لێیان بترسن نەبادا لە کارەکەیان دەربکرێن، زۆربەیان بلیمەتن خاوەن ئیشەکانیان خوا خۆیەتی، خوا لەسەر ئەرز دایمەزراندوون. ئەوانە کارمەندی کەس نین و تەنیا کارمەندی خودا خۆیەن. ئەزموونگەرانی ڕاستەقینەی هونەر وەکو مۆزارت، میکائیل ئەنجلۆ، باخ، میبرهۆڵد، پیکاسۆ ئەزموونگەری ڕاستەقینەی مێژووی هونەرن. ئەمانە هەمـوو داهێنەرانی بوێر ویاخین بە فەشەل و نوشستیدا تێپەڕیون و بە ئاکام و ئەنجامی مەزن و نەمر بۆ هەمـوو ئینسانیەت گەیشتوون. ئەمانە لە ڕەخنە نەترساون و باکیان بە ستایش و پێداهەڵدانی کەس نەبووە. ئەوانە گەلێ جیاوازن لەوانەی کە لاسایی ئەزموونگەرێکی دیکە دەکەنەوە کە ئەویش بە خۆی ئەزموونەکەی لە یەکێکی دیکەوە وەرگرتووە.

زۆربەمان ئاگاداری فەشەلی ستۆدیۆی پاڤارسکای میبرهۆڵدین، کە ستانیسلاڤسکی ئەوەندە پێی نیگەران بوو تا ڕادەیەک نەیهێشت بەرهەمەکانی ستۆدیۆکە نمایش بکرێن.

لەگەڵ ئەوەشدا دەستکەوت و ئاکامەکانی ئەو ستۆدیۆیە سەر لەبەری شانۆی ڕووسی گۆڕی و کلیلی شانۆی مۆدێرنی بە شانۆکارانی ڕووسیا بەخشی و بوو بەهۆی ئەوەی ستانیسلاڤسکی و میبرهۆڵد هەریەکەو لای خۆیەوە کار لەسەر بەدیهێنانی میتۆدێ بۆ هونەری ئەکتەر بکا.

بەڕاستی سەرنەکەوتنی ستۆدیۆ ساڵی ١٩٠٥ لە پێشکەشکردنی نمایشەکاندا، سەرنەکەوتنێکە شایەنی ئەوە بووە جێگای شانازی میبر هۆڵدبێ.

ڕێژیسێۆر و سۆراخ و گەڕان

گەر باوەڕ بەو ڕاستییە بهێنین کە دەرهێنان پرۆسەیەکی زۆر شەخسییەو سەفەرێکە، بەهرەی تاکەکەسی ڕێژیسێۆر دەسەلمێنێ، گەر باوەڕ بەوە بێنین کە تۆ وەکو ڕێژیسێۆر دەبێ خۆت بیت و کەسی دیکە نەبیت و جیا هەڵکەوتوو بیت، دەبێ مافی ئەوە بە خۆت بدەی کە هەڵە بکەی، چونکە کەس بەڕاستی ناگات. دەستگا کولتوورییەکان و شانۆکان و تەنانەت جەمهووریش دەبێ لەوە تێبگەن و ڕابهێنرێن، کە ڕێژیسێۆر مافی ئەوەی هەیە هەڵە بکا و فەشەلیش بێنێ، بەڵام بە مەبەستی تاقیکردنەوەی بیر و کەرەستەی نوێ، واتە بە مەبەستی کەشف و داهێنان.

کاتێ کە لە شانۆی شاری یاڤلەدا لەگەڵ ڕێژیسێۆری سوێدی پێتەر ئۆسکارسۆندا کارم دەکرد، لە نزیکەوە ئەم بەسەرهاتەم لێ بینی کە لێرەدا دەمەوێ ئاماژەی پێ بکەم. ئۆسکار سۆن دەیویست شانۆنامەی گالیلیێی برێخت لەگەڵ کۆمەڵێک لە ئەکتەرانی پیشەکار و ئارەزوومەند دەربهێنێ، پرۆژەکە لە ڕووی داراییەو پارەیەکی باشی بۆ تەرخان کرابوو، بەڵام پیتەر لە فەشەلی هونەریی دەترسا، بەتایبەت ئەو ئەکتەرەی کە بڕیار وابو ڕۆڵی گالیلۆ ببینێ ئەکتەرێکی پیشەکار نەبوو، پیتەر لە کۆبوونەوەیەکی گشتی شانۆکەدا داوای ئەوەی کرد کە شانۆکە مافی ئەوەی بدەنێ کە فەشەل بهێنێ، چونکە سەرکەوتنی لە بارێکی ئاوەهادا مسۆگەر نییە. لێرەدا پرۆژەکە لە ڕووی هونەرییەوە گرنگ بوو، چونکە بۆ یەکەم جار دەیانویست ئەکتەرانی پیشەکار و ئارەزوومەند پێکەوە کار بکەن، بەڵام سەرکەوتنی مسۆگەر نەبوو.

ڕەوتی هونەری ڕێژیسێۆر خۆی لە خۆیدا سەفەرێکە بە موغامەرە و موجازەفە تەنراوە، سەفەرێکە فەشەل و نوشستی هەڵدەگرێ. ئەمە پەندێکە هەمـوو داستان و حیکایەتە دێرینەکان دووپاتیان کردۆتەوە. بەڕاستی ڕێژیسێۆرێ کە سۆراخی فۆرم و شێوازی نوێ دەکا وەکو پاڵەوانی ناو داستانەکان وایە، بۆ ئەوەی ڕێگا بدۆزێتەوە دەبێ گووم بێ، بەلانی کەمەوە جارێک دەبێ گوم بێ، دەنا سۆراخ و پشکنینەکەی ڕۆحی سەرکێشی و مەترسی تێدا نییە، دەنا بەئاسانی دەگاتە جێگای مەبەست و مەرامی خۆی بەدەست دێنێ. ئەنجامی گەورەو دەستکەوتی مەزنیش قەت بە ئاسانی نایەنەدی. تازە تاکو لەناو دارستانەکەدا بزر نەبێ، ڕێگا نادۆزێتەوە و ڕاستی بۆ دەرناکەوێ.

من پێم وایە میبر هۆڵد کە ناچاربوو شانۆی هونەری مۆسکۆ بەجێ بهێڵێ، لەسەرەتادا بزر بوو، نەیدەزانی چی ڕێگایەک بگرێتەبەر، ئەم بزربوونە یارمەتی دا ڕێگایەکی نوێ بۆ خۆی بدۆزێتەوە. ڕێگایەک کە بوو بە شارێچکە بۆ هەموو شانۆکارانی شانۆی مۆدێرن. ئەگەرنا میبرهۆڵد هەروەکو یەکێ لە ئەکتەرانی ژێر دەستی ستانیسلاڤسکی و دانچینکۆ دەمایەوە. کێ میبرهۆڵدی هان دا تاکو گووم بێ؟ سروشت، هێزی گەورەی ئەفراندن،

گەردوون، خوا، ترووسکایی داهێنەرانەی ناو دەروونی خۆی. میبرهۆڵد گووم بوو بۆ ئەوەی ببێ بە شارەزایەکی رێگای هونەری مۆدێرن، پێغەمبەران کە رێگا نیشاندەرن سەرەتا دەبێ خۆیان گووم بن، دەنا کەس رێگاکە بۆ ئەوانی دیکە نادۆزێتەوە.. دیارە میبرهۆڵد دەنگێک لە ناوەوەی خۆیدا داوای لێ کرد لە ستانیسلاڤسکی جیابێتەوە و لەناو جەنگەڵی چڕوپڕی هونەردا وەکو باخ ون بێ و بە دوای ڕاستییەکی دیکەدا بگەڕێ، ئەوەندە بگەڕێ تاکو لە کۆتاییدا هەر لەسەر ئەو ڕاستییەش شەهید بکرێ.

سۆراخی داهێنەرە مەزنەکانی بەدوای ڕاستیدا لە پەیامی نوێکردنەوەو پێشەنگیدا، بەڵام تەفسیرێکی ئاسان و ڕوونی بۆ نییە. لە سەرچاوەیەکەوە هەڵدەقووڵێ کە تەنانەت سەنعەت و وەستایەتی و دەست ڕەنگینیش توانی وەڵامی بداتەوە. هەموومان دەزانین چۆن سالیری بەدەست بلیمەتیی و بەهرەی خوایانەی مۆزارتەوە دەینالاند بێ ئەوەی مۆزارت هەر ئاگایشی لێ بێ، بەڵام مۆزارت لە جیهانی هونەردا سەوداسەر بوو، سۆراخی ئەو شتەی دەکرد کە بۆ ئەو جەوهەری بوو، وا بزانم خواش یارمەتی دەدا، دەنا بۆچی یەکسەر نۆتی سیمفۆنیایەکی لەبەر دەکرد و لەناخی دەچەسپا، بێ ئەوەی جارێ نووسیبێتییەوە.

میرهۆڵد کە لە ستانیسلاڤسکی جیادەبێتەوەو تیپێک دادەمەزرێنێ و لە ساڵێکدا حەفتاو نۆ شانۆگەریی دەردەهێنێ، دەبێ تەفسیر بۆ ئەمە چی بێ؟ ئەزنشتەین پێی وایە یەکێ لەبەرهەمە هەرە جوانەکانی میبرهۆڵد شانۆنامەی ماڵی بووکە شووشەی ئیبسنە، کە بەسێ ڕۆژ دەری هێناو و بە ئیمکانیاتێکی زۆر کەمەوە، لە کاتێکدا ڕێژیسێرێکی وەکو بێرگمان هەمان شانۆنامە بەهەموو ئیمکانیاتی شانۆیەکی دەوڵەمەندی وەکو شانۆی شاهانە لە ستۆکهۆڵم و پاش چەند مانگ پرۆڤە ئەو ئەنجامە هونەرییەی لە ڕووی ئەزموون ونوێکردنەوەوە بە دەست ناهێنێ. دیارە لەبەر ئەوەیە چونکە میرهۆڵد جورئەتی موغامەرەی هەبوو، تەحەمولی فەشەل و نوشستی دەکرد، دەیوێرا لەناو جەنگەڵی داهێناندا گووم ببێ و ڕێگایەکی پڕ لە مەترسی بگرێتەبەر، بەڵام ڕێگایەکی نوێی بۆ شانۆ و بۆ شانۆکارانی سەدەی بیستەم دۆزییەوە. بێرگمان حەزی لە ئیسراحەتەو نایەوێ ئەو ڕێگا پڕ مەترسییە بگرێتە بەر. ئەمە جگە لەجیاوازی بەهرەی هەردووکیان.

بێرگمان دەڵێ من باس لە نوێخوازی ناکەم، حەز دەکەم لە شانۆی دەوڵەتدا بە ئیسراحەت کاربکەم، چونکە ناوێرێ هەڵە بکا. بێرگمان لەگەڵ خۆیدا گەلێ ڕاستگۆیەو خۆی لە ئەزموونێک نادات کە ڕەنگە فەشەلی تێدا بەدەست بێنێ. هەروەها بێرگمان وەک ڕێژیسۆرێکی ئەوروپایی نایەوێ بەدرۆ و بۆ فشە لافی ئەزموونگەرێتی و ونوێخوازی لێ بدات، بەڵام بێرگمان ڕێژیسۆرێکی جیا هەڵکەوتووە، واتە خاوەن تایبەتمەندیی خۆیەتی. کاتێکیش کە لە شانۆنامەی دوژمنی بەشەری مۆلیردا فەشەلی هێنا، دوای چەند مانگێکی پیشاندان شانۆنامەکەی ڕاگرت و ڕێگای نەدا لە نیۆیۆرک پیشان بدرێ، ئەم بڕیارەی بێرگمان زیانێکی دارایی زۆری بەشانۆی شاهانەی سوێدی گەیاند، بەتایبەت کە پاپۆڕێکی گەورەیان بۆ گواستنەوەی دیکۆر و کەرەستەی شانۆنامەکە بۆ نیۆیۆرک تەرخان کردبوو، بەڵام لە هەمان کاتدا ڕاستگۆیی و خۆشەویستی ڕێژسیۆری بۆ پیشەکەی خۆی سەلماند.

پێ لەسەر هەڵەی خۆت دامەگرە

فەشەل عەیب و سووکی نییە، بەڵام خراپ ئەوەیە گەر ڕێژیسۆر لەوە تێنەگات کە کارەکە سەرنەکەوتووە. لەوەش خراپتر ئەوەیە کە پێ لە سەر هەڵەی خۆی دابگرێ و نەیەوێت دەرس لە فەشەلی خۆی وەربگرێ.

چەند بایەخ بەکارە سەرکەوتووەکانی ڕێژیسۆرەکانی دنیا دەدەی، ئەوەندەش بایەخ بەو ئەزموونانە بدە کە بە نوشستی شکاونەتەوە، گەلێ گرنگە بتوانی لە هەڵەی کەسانی دیکەوە فێربی، چونکە وەکو ئەدمیراڵ هیمان گ. ریکۆڤەری ئەمریکایی دەڵێ: تۆ ئەوەندە ناژی تاکو هەموو ئەو هەڵانە بکەی کە بەشەریەت کردوونیەتی. بۆیە تا دەتوانی سوود لە هەڵەی کەسانی دی وەربگرە.

ڕێژیسۆری ئەڵمانی پیتەر شتاین دەڵێ سەرکەوتن و نوشستی هەمان شتن بۆ ڕێژیسۆر، ئەم وتەیە زۆر ڕاستە بە تایبەت ئەگەر دەرس و پەندی لە دواوە بێت، چونکە ئەوەندەی سەرکەوتن زیان بە ڕێژیسۆر دەگەیێنێ، نوشستی ئەوەندە زیانی پێ ناگەیێنێ، جگە لەوەی کە نوشستی بۆ ڕێژیسۆری ژیر دەبێتە مایەی بە خۆداچوونەوەو سەر لەنوێ تیاهەڵچوونەوە.

گرنگ نییە هەڵە بکەی، گرنگ ئەوەیە ئەو هەڵەیە دووبارە نەکەیتەوە.